

REPRODUKCE LIDSKÉHO KAPITÁLU PRISMATEM DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU

REPRODUCTION OF HUMAN CAPITAL THROUGH THE PRISM OF THE PENSION SYSTEM

Martin Holub

Abstrakt

Dlouhodobá finanční udržitelnost systému starobního sociálního zabezpečení je v současnosti silně ovlivňována demografickým stárnutím populace. Systém důchodového pojištění jako takový je přitom některými aktéry sociální politiky označován za jednu z příčin nízké míry porodnosti a za zdroj diskriminace rodin a osob vykonávajících neplacenou péči o dítě v rámci rodiny. Nízká míra porodnosti v ČR je jednou z příčin hledání alternativních cest k reformě důchodového systému. Vlády ČR v posledních letech hledají opatření na podporu rodičů v rámci existujících daňových a sociálních systémů. V nedávné době byla Odbornou komisí pro důchodovou reformu navržena možnost diferenciací výše důchodového pojistného v závislosti na počtu vychovávaných dětí. V tomto příspěvku je tento návrh podroben MIE a MAE analýze a posouzen ve vztahu k existující teorii důchodových systémů.

Klíčová slova: důchodové pojištění, rodičovství, diferencované pojistné, výchova dětí

JEL Code: H55, J26, G22

Abstract

The long-term financial sustainability of the old-age social security system is currently strongly influenced by the demographic aging of the population. The pension insurance scheme as such is considered as one of the reasons for the low birth rate and the source of discrimination of families and persons performing unpaid child care within the family by some of the actors of social policy. The low birth rate in the Czech Republic is one of the reasons for finding alternative ways to reform the pension system. In recent years, governments in the Czech Republic have been looking for measures to support parents within existing tax and social systems. Recently, the Expert Panel on Pension Reform has proposed the possibility of differentiating the amount of the pension premium depending on the number

of children raised. In this paper, this proposal is subjected to MIE and MAE analysis and assessed in relation to existing pension systems theory.

Key words: pension insurance, parenthood, differentiated insurance, child care

JEL Code: H55, J26, G22

Úvod

V minulých desetiletích byla v rámci evropské důchodové teorie předložena řada více či méně konkrétních návrhů důchodové reformy předpokládající financování důchodového systému či rozdělení dávek ze systému důchodového pojištění v závislosti na počtu vychovaných dětí.

Tyto návrhy vycházejí z přehodnocení chápání mezigenerační dohody, jež je ve většině evropských zemí základem veřejného důchodového systému.

Ač má podpora rodičů v českém důchodovém systému formou zohlednění dob výchovy dětí dlouholetou tradici a jeden z největších rozsahů v rámci EU, jsou v rámci debat o reformě důchodového systému hledány nové cesty způsobu zohlednění dob výchovy dětí v důchodových nárocích rodičů případně ve výši samotného důchodu (např. Hyzl 2004, Hampl 2014). Jedním z konkrétních návrhů je materiál Odborné komise pro důchodovou reformu (OKPDR), řešící narovnání transferů mezi rodinami s dětmi a společností a zohlednění investic do výchovy dětí, ve kterém se hovoří o zavedení odstupňování výše pojistné důchodové sazby v závislosti na počtu vychovávaných dětí (OKPRD 2015).

Cílem tohoto příspěvku je představit koncept odstupňování výše důchodového pojistného v závislosti na počtu vychovávaných dětí v důchodovém systému, který byl modifikován MPSV v února 2016.

1 Důchodového systém a zacházení s dobami péče o děti

V současné době je doba péče rodičů o dítě zohledněna v rámci důchodového systému všech zemí EU. Děje se tak prostřednictvím zahrnutí doby výchovy dětí rodiči do zohledňovaných dob, které jsou relevantní při zjišťování nároku na důchod či jeho výši. Ve většině případů není při zohlednění dob výchovy dětí rozdíl mezi otcem či matkou. Většinou jsou zohledňovány doby výchovy dětí v prvních letech života. Mezery v dobách důchodového pojištění rodičů, vzniklé výchovou dětí, mohou být kompenzovány zaplacením příspěvků za toto období ze státních prostředků či je umožněno dobrovolné dokoupení důchodových nároků rodiči.

V České republice je doba péče o dítě dlouhodobě zohledněna jako náhradní doba pojištění v rozsahu 4 let za vychované dítě a má pro rodiče vliv jak na získání důchodového nároku, tak i na výši důchodu.

2 Variabilní pojistná důchodová sazba

Předložený návrh důchodové komise čerpá z evropské důchodové teorie, kde je myšlenka zohlednění dob výchovy dětí v nároku na důchod jejich rodičů či v jeho výši diskutována již od 80. let. Finanční problémy průběžně financovaných důchodových systémů, spojených s klesající mírou plodnosti (Šprocha 2016) navozují dojem závislosti těchto systémů na výkonnostních vztazích mezi různými generacemi - důchodci, pracující generace a generace budoucích plátců (dětí). Současná teorie doposud pojímá PAYG systémy jako dvougenerační - vztah důchodci a pracující generace. Idea konceptu zohlednění počtu vychovaných dětí v nároku či ve výši důchodu vychází z předpokladu, že pořízení si a výchova dětí je jednou z forem zabezpečení na stáří, která je v současné době institucionalizována v povinném důchodovém pojištění. Pořízení dítěte je v tomto konceptu chápáno jako investice na zabezpečení se ve stáří. Návrhy vycházejí z předpokladu, že důchodové zabezpečení může být realizováno buď investicí do systému sociálního zabezpečení (spoření), či investicí do lidského kapitálu (dětí) případně kombinací obojího. Objevují se nejen návrhy na zvýšení důchodových dávek/snížení pojistného v závislosti na počtu dětí, ale i zavedení malusu za bezdětnost do důchodových systémů formou nižší důchodové dávky či vyššího pojistného. Fenoménu bezdětnosti se věnuje např. (Šprocha 2017).

První zmínky o tomto konceptu se objevily téměř před 30 lety (např. Borchert, 1981), kdy byl představen tzv. rodičovský důchod. Toto schéma mělo poskytovat dostatečně vysoké zabezpečení ve stáří pro rodiče, kteří vychovali alespoň dvě děti. Důchodová práva bezdětných by dosahovala pouze poloviční hodnoty oproti právům důchodců, kteří vychovali dvě děti. V Německu se tématem dlouhodobě zabývá např. Sinn (2013), který mimo jiné představuje závislost výše důchodového pojistného na počtu vychovaných dětí. Navrhuje, aby pro rodiče tří dětí byla sazba důchodového pojištění nulová, s klesajícím počtem dětí by se pak zvyšovala. V práci Werdinga (2014) pak nacházíme návrh na zavedení slev na důchodovém pojistném, který obhazuje tzv. konceptem spravedlivé výše pojistného pro rodiče dětí.

Odborná komise pro důchodovou reformu v roce 2015 navrhla pro Českou republiku zavést diferenciaci sazeb pojistných odvodů na důchodové pojištění pro rodiny s dětmi.

Deklarovaným cílem tohoto opatření má být částečné narovnání transferů mezi rodinou a společností z hlediska postavení stejněpříjmových domácností a posílení principu zásluhovosti zohledněním zásluh pracujících rodičů na výchově budoucí generace plátců pojistného. OKPDR si od případného zavedení takového opatření slibuje ulehčení celkové finanční zátěže rodin s dětmi v období výchovy nezaopatřených dětí, kdy dochází k výraznému růstu výdajů na děti a ke značnému poklesu příjmu přepočteného na člena domácnosti. Odstupňování sazby pojistného by mělo být pro oba rodiče, neboť i otcové se čím dále častěji aktivně zapojují do péče o dítě (Kyzlinková 2018).

Odborná komise pro důchodovou reformu v roce 2015 navrhla, aby došlo k nárůstu sazby důchodového pojištění hrazeného zaměstnancem na 7,5 %. Tato základní sazba by platila pro pojištěnce bezdětných domácností. Domácnosti s jedním dítětem by platily sazbu 6,5 %, jedinci z domácnosti se dvěma dětmi by pak měli sazbu 5 % jedinci z domácnosti se třemi dětmi by měli sazbu 2,5 % a v domácnosti se čtyřmi a více dětmi by měla pojistné připadající zaměstnanci nulové. Ke snížení pojistné sazby by docházelo pouze v době faktické výchovy. Pojistné by se snižovalo oběma rodičům. MPSV pak v únoru 2016 návrh přepracovalo tak, aby byl výhodnější pro rodiče, kteří již své děti vychovali, neboť navrhlo zachovat sníženou sazbu i po ukončení období faktické výchovy dítěte.

3 MIE a MAE aspekty

V modelových propočtech zohledňujících skutečné rozložení počtu plátců v členění dle počtu dětí (od 0 do 4 a více) bylo uvažováno rozložení plátců pojistného následovně: 37 % plátců jsou bezdětní, 27 % plátců vychovávají jedno dítě, 30 % plátců se stará o dvě děti, tři děti jsou zohledněny 5 % plátců a počet plátců, kterým by bylo zohledněno 4 a více dětí, dosáhl 1 %.

Na základě takovéto modelové populace byly analyzovány mikroekonomické dopady uvedeného opatření na individuální příjmovou situaci rodin a vliv na celkovou bilanci důchodového systému byl pak zkoumán prizmatem makroekonomického modelu. Modelové propočty dopadů navrhované úpravy braly v úvahu hypotetického jedince majícího příjem ve výši všeobecného vyměřovacího základu pro rok 2017 ve výši 27 156 Kč. Při hodnocení sociálních dopadů propočítávaných variant byla výsledná úleva porovnáována s průměrnými náklady na výchovu dítěte z šetření ČSÚ 2003 přepočtenými přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen na úroveň roku 2017.

3.1 Mikroekonomický dopad

Odstupňování sazeb zaměstnance v závislosti na počtu vychovávaných dětí a tomu odpovídající měsíční odvody jednotlivce jsou zachyceny v následující tabulce.

Tab. 1: Výše odvodů na důchodové pojištění v závislosti na odstupňovaném pojistném

zohledňované děti	sazba pojistného v %	odvod pojistného Kč	úspora zaměstnance
0	7.5	2 037	-272
1	6.5	1 765	0
2	5.0	1 358	407
3	2.5	679	1 086
4 +	0	0	1 765

Zdroj: Vlastní výpočty na základě platné právní úpravy roku 2018

Navrhované opatření by zvýšilo odvody pojistného bezdětné jedince o 272 Kč. Domácnosti s jedním dítětem by se navrhované opatření nedotklo - příjmová situace by se oproti současnému stavu nezměnila: – její disponibilní měsíční příjmy by zůstaly stejné. Pro domácnost se dvěma dětmi, kdy bude z dané rodiny výdělečně činný pouze jeden dospělý člen domácnosti - předpokládáme, že jeden z rodičů je na mateřské či rodičovské dovolené s nejmladším dítětem přítomným v rodině, by úspora činila 407 Kč (4,7 % nákladů rodiny spojených s přítomností 2 dětí v rodině), případně 1 086 Kč pro rodinu se třemi dětmi, což představuje 9,7 % nákladů spojených s přítomností 3 dětí v rodině (11 159 Kč ČSU 2003). Pro rodinu se 4 a více dětmi, ve které by byl výdělečně činný pouze jeden dospělý člen domácnosti, by finanční výhoda pro čtyřdětnou domácnost byla 1765 Kč, což představuje marginální část rodinného rozpočtu a pokrývá 12 % nákladů spojených s přítomností 4 dětí v rodině.

Z pohledu dopadu na celou populaci by bylo navrženým opatřením znevýhodněno 37 % plátců pojistného (bezdětní), 27 % plátců pojistného by se opatření nedotklo (jednodětné domácnosti) a 36 % domácností s více než jedním dítětem v rodině by za předpokladu výdělečné činnosti alespoň jednoho z rodičů bylo zvýhodněno.

Z podstaty tohoto opatření, kdy je pojistná sazba na důchodové pojištění snížena pouze výdělečně činným osobám, existuje významná skupina rodičů, kterých se toto zvýhodnění nebude týkat, z důvodu jejich nevýdělečné činnosti.

Při srovnání celoživotního příjmu dvoudětné domácnosti – nejčastěji se vyskytující typ rodinného soužití Šťastná 2007 ve variantě navržené OKPRD a variantě upravené MPSV

uvažujeme domácnost se dvěma výdělečně činnými dospělými, dvěma dětmi narozenými s odstupem 3 let, z nichž prvorozené se narodí rodičům ve 28 letech a bude středoškolsky vzdělané a druhé dosáhne vysokoškolského vzdělání. Průměrnou dobu pojištění pro rodiče uvažujeme 43 let a celou dobu pobírají příjem na úrovni průměrné mzdy. Kalkulace je provedena v současných cenách. Z provedeného srovnávacího výpočtu vyplývá, že za současně platných podmínek by část pojistného připadající na rodiče byla 6,5 % a oba rodiče by ho platili 43 let, což odpovídá sumě cca 1 821 000 Kč zaplaceného pojistného. Podle navrhované varianty OKPRD by takoví rodiče platili 14 let zvýšenou sazbu 7,5 %, 14 let základní sazbu 6,5 % a 15 let sníženou sazbu 5 %. Celkové zaplacené pojistné oběma rodiči za období 43 let by činilo cca 1 766 000 Kč. Navrhované opatření by tak přineslo za 43 let placení pojistného úsporu ve výši cca 55 000 Kč. V případě varianty navrhované MPSV by celkové zaplacené pojistné oběma rodiči za období 43 let by činilo cca 1 721 000 Kč, což by představovalo úsporu oproti současnému stavu ve výši 100 000 Kč. S ohledem na fakt, že se jedná o úsporu dosaženou za období více než 40 let tak u obou variant můžeme konstatovat, že navržené opatření by přineslo relativně nevýznamnou úsporu v rámci celoživotního rodinného rozpočtu – zvláště uvážíme-li, že předpoklad nepřetržité výdělečné činnosti obou rodičů je nereálný.

Graf 1: Odstupňovaná sazba pojistného v průběhu pracovní kariéry

pracovní kariéra roky	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43				
věk rodičů (v letech)	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63				
věk 1. dítě, SŠ								1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18																						
věk 2. dítě, VŠ											1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26											
současná pojistná sazba v %	6.5																																														
sazba pojistného v % návrh OKPRD	7.5			6.5					5.0															6.5										7.5													
sazba pojistného v % návrh MPSV	7.5			6.5					5.0															6.5																							

Zdroj: vlastní výpočty na základě platné právní úpravy roku 2018

3.1 Makroekonomické dopady

Makroekonomický vliv navrhovaného opatření na bilanci důchodového systému může být oboustranný, tj. může dojít jak ke zvýšení, tak ke snížení příjmů důchodového systému, bude záviset na poměru bezdětných pojištěnců a pojištěnců vychovávajících dětmi. Následující tabulka zachycuje modelový dopad navrhovaného opatření na saldo důchodového systému za předpokladu modelové populace.

Tab. 2: Změna salda důchodového systému v závislosti na odstupňovaném pojistném

zohledňované děti	sazba pojistného	vybrané pojistné v milionech Kč			změna salda (v mil. Kč)		
		počet	v %	současný stav	OKPDR	MPSV	OKPDR
0	7.5		140 955	145 989	87 594	5 034	-53 362
1	6.5		102 525	102 525	158 907	0	56 382
2	5.0		117 212	110 933	110 933	-6 279	-6 279
3	2.5		20 581	17 641	17 641	-2 940	-2 940
4	0		3 724	2 860	2 860	-865	-865
Celkem			384 998	379 948	377 934	-5 050	-7 064

Zdroj: Vlastní výpočty na základě platné právní úpravy roku 2018

Navrhovaná varianta odstupňovaných sazeb důchodového pojištění v závislosti na počtu vychovávaných dětí v by způsobila roční výpadek příjmů systému důchodového pojištění ve výši 5 mld. Kč (7 mld. Kč v případě modifikovaného návrhu MPSV). Zvýšení pojistného pro rodiče nevychovávajících dítě by v žádném z porovnávaných případů nepokrylo výpadek pojistného způsobený úlevou rodinám se dvěma a více dětmi. Je tedy na místě otázka, zda parametry snížení pojistného pro rodiny s více než jedním dítětem byly nastaveny vhodně. Například odstupňování snížení pojistné sazby s každým dítětem přítomným v rodině pouze o jeden procentní bod by vedlo ke snížení deficitu o téměř 4 mld. Kč. K těmto výpadekům příjmů je nutno ještě připočítat zvýšené administrativní náklady, které by s tímto opatřením vznikly. V žádném z veřejně dostupných materiálů OKPDR či MPSV není stanovení sazeb pojistného pro rodiny s dětmi nijak vysvětleno.

4 Kritická analýza

Komparativní analýza v Evropě přijatých reformních opatření ve snaze o dlouhodobou stabilizaci průběžně financovaných důchodových systémů odhalila akcent na posílení principu ekvivalence v systému důchodového pojištění. Naopak bylo prokázáno, že se žádná z evropských zemí dosud nevydala reformní cestou spočívající v implementaci konceptu závislosti výše pojistného na počtu vychovávaných dětí.

Ač v současné době stále zřetelněji se promítající problémy PAYG důchodových systémů, doprovázené klesající mírou plodnosti, mohou navozovat dojem závislosti takto

financovaných důchodových systémů na vztazích mezi různými generacemi, není to relevantním důvodem pro vznik nových konceptů důchodového zabezpečení založených zejména na zohlednění počtu vychovaných dětí. Navíc, jak uvádí např. Vostatek (2015), koncept dětské penze či závislosti pojistného na počtu vychovaných dětí nezapadá do žádného ze základních sociálních modelů.

Jelikož neexistuje jednota vychovávaného dítěte (jako domnělého příspěvku do systému ve formě lidského kapitálu) a budoucího plátce pojistného (jako skutečného přispěvatele do systému), je předpoklad návrhu odstupňování sazeb důchodového pojistného v závislosti na počtu vychovaných dětí – zohlednění zásluh pracujících rodičů na výchově budoucích plátců pojistného mylný. Navíc zajištění jednoty vychovávaného dítěte a budoucího plátce pojistného na území ČR není prakticky proveditelné ani žádoucí, což souvisí mimo jiné s otevřeností České republiky a s ní spojeným pohybem pracovních sil v rámci EU. Tak, jako nikdo nemůže zaručit, že z vychovávaného dítěte se jednou stane plátce pojistného, nelze zaručit, že bude plátcem pojistného právě v České republice.

Navzdory faktu, že byl koncept závislosti důchodových nároků či sazby důchodového pojištění na počtu vychovaných dětí zmíněn v ekonomické teorii, téměř vždy se jednalo pouze o teoretické návrhy bez ekonomické kalkulace či alespoň kvalifikovaných odhadů. Např. Sinn (2013) ve své práci navrhuje sazbu pojištění pro bezdětné v rozmezí 6-8 %, opět bez konkrétního zdůvodnění dané úrovně. Ani v návrhu Odborné komise pro důchodovou reformu není jasně deklarováno, na základě jakých kritérií byly zvolené sazby důchodového pojištění stanoveny.

Koncept odstupňované pojistné sazby důchodového pojištění podle počtu vychovávaných dětí není v současnosti uplatněn v žádném důchodovém systému na světě. Z provedených kalkulačí vyplývá, že mikroekonomický efekt diskutované změny na příjmy domácností s dětmi by byl marginální a naopak by znamenal další zvýšení nákladů práce formou zvýšeného pojistného pro více než třetinu populace.

Odstupňování sazeb pojistných odvodů v závislosti na počtu vychovávaných dětí v důchodovém systému je nesystémové opatření, které je navíc sociálně nespravedlivé, neboť nepostihuje všechny rodiče dětí, ale pouze ty výdělečně činné. Např. skupiny rodičů nejvíce ohrožené chudobou tj. rodiče samoživitelé a rodiny se 3 a více dětmi, které jsou častěji nezaměstnané či pracující na částečné úvazky a ve své podstatě by tuto podporu potřebovaly nejvíce, by z daného opatření neměly žádný či minimální prospěch. Nespravedlivý je

navrhovaný koncept i mezi výdělečně činnými rodiči navzájem, kdy je každé dítě „oceněno“ jinak, v závislosti na výši příjmů jeho rodičů – čím vyšší příjem, tím vyšší zvýhodnění.

Efektivnější, spravedlivější, administrativně méně náročné je např. pomoc rodinám s dětmi v rámci daňového systému formou slevy na dani za vychovávané dítě, kde formou daňového bonusu dosáhne na podporu při výchově dětí větší počet potřebných rodičů než v případě navrhovaného konceptu (Höhne 2016).

Závěr

Na základě výše předloženého zhodnocení navrženého konceptu odstupňování sazby důchodového pojištění v závislosti na počtu vychovávaných dětí lze vyjádřit přesvědčení, aby se Česká republika vyhnula této podobě důchodové reformy. Argumentem pro takové tvrzení je nejenom problematické teoretické ukotvení takového konceptu, ale i těžko uchopitelná kvantifikace jeho efektivity. Dalším argumentem proti takovému experimentu je negativní nebo prakticky nulová zkušenost s jeho aplikací v zahraničních důchodových systémech. Dle provedených výpočtů je zřejmé, že potenciální finanční přínos pro rodiny s dětmi je tak nízký, že neospravedlňuje vysoké makroekonomické náklady.

Poděkování

Príspevek vznikl v rámci řešení projektu VÚPSV v.v.i. Typologie sociálních dávek a událostí v pojistném a nepojistném systému sociálního zabezpečení z hlediska vhodnosti a efektivity.

Zdroje

BORCHERT, Ernst-Jurgen: Die Berücksichtigung familiärer Kindererziehung im Recht der gesetzlichen Rentenversicherung, Duncker & Humblot GmbH 1981, dostupné na: <https://www.sack.de/borchert-die-ber%C3%BCcksichtigung-famili%C3%A4rer-kindererziehung-im-recht-der-gesetzlichen-rentenversicherung/9783428048878>

CIGNO, Alessandro: How to Avoid a Pension Crisis: A Question of Intelligent System Design, IZA Policy Paper No. 4. Institute for the Study of Labour 2009, citace 15.9.2018, dostupné na: <http://ftp.iza.org/pp4.pdf>

ČSÚ: Výběrové šetření o nákladech na výživu a výchovu dítěte, provedené ČSÚ v roce 2003, ČSÚ Praha 2003, citace 1.10.2018, dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/naklady-na-vychovu-a-vyzivu-deti-2003-n-a6vxfndnb0>

ČSÚ: Sčítání lidí domů a bytů, provedené ČSÚ v roce 2011, ČSÚ Praha 2011, citace 20.9.2018, dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/sldb>

HAMPL, Otakar: Metodika analýzy transferů mezi rodinami a společnostmi. Pracovní text, OKPDR, Praha 2014, citace 20.9.2018, dostupné na: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2014/10/Metodika-mapov%C3%A1n%C3%AD-transfer%C5%AF-mezi-rodinou-a-spole%C4%8Dnost%C3%AD-zprost%C5%99edkovan%C3%BDch-st%C3%A1tem-24.-z%C3%A1%C5%99%C3%AD-2014.pdf>

HÖHNE, Sylva, KUCHAROVÁ, Věra: Změny finančních nástrojů rodinné politiky v letech 2006-2015 a jejich potenciál měnit natalitní chování [Changes of financial tools introduced in family policy in 2006-2015 and their potential to influence natality behaviour], Politická ekonomie. - ISSN 0032-3233 - Roč. 64, č. 7, 2016

HYZL, James a kol.: Penzijní reforma pro Českou republiku. (Inovativní přístup). ING Česká a Slovenská republika, Praha 2004, citace 20.9.2018, dostupné na: http://www.skvara.cz/_cw_files/d%C5%AFchodov%C3%A1%20reforma/ing_navrh_penzijni_reformy/.69/.66/.742c52d81bf40ba8e83d9c38d1aefaa81121206669/INGnavrhpenzijnireformy.pdf

KYZLINKOVÁ, Renata, ŠTASTNÁ, Anna: Fatherhood in a Changing Society: Shifts in Male Fertility Patterns. Sociological Research 23(2) 2018: 328–353, dostupné na: <https://doi.org/10.1177/1360780418754565>

online first: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1360780418754565>

OKPDR: Identifikované návrhy možných opatření na úpravy a změny v rámci DS, pracovní výstup týmu 3. Praha 2014, citace 20.9.2018, dostupné na: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2014/09/Identifikovan%C3%A9-n%C3%A1vrhy-mo%C5%BEn%C3%BDch-opat%C5%99en%C3%AD-na-%C3%BApravy-a-zm%C4%9Bny-v-r%C3%A1mci-d%C5%AFchodov%C3%A9ho-syst%C3%A9mu-4.-z%C3%A1%C5%99%C3%AD-2014.pdf>

OKPDR: Návrh diferenciací sazeb pojistných odvodů pro rodiny s dětmi, podkladový materiál, Praha 2015, citace 20.9.2018, dostupné na: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2015/05/N%C3%A1vrh-diferenciaci-sazeb-pojistn%C3%BDch-odvod%C5%AF-pro-rodiny-s-d%C4%9Btmi-21.-kv%C4%9Bt%C5%A9na-2015>

WERDING, Martin: Familien in der gesetzlichen Rentenversicherung: Das Umlageverfahren auf dem Prüfstand. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung 2014, citace 20.9.2018, dostupné na: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BS/Publikationen/GrauePublikationen/GP_Familien_in_der_gesetzlichen_Rentenversicherung.pdf

SINN, Hans-Werner: Das demographische Defizit – die Fakten, die Folgen, die Ursachen und die Politikimplikationen. Ifo Schnelldienst 2013, Vol. 66, No. 21., citace 20.9.2018, dostupné na: https://www.cesifo-group.de/DocDL/ifosd_2013_21_1.pdf

ŠPROCHA, Branislav, ŠÍDLO, Luděk, NOVÁKOVÁ, Gabriela., ŠŤASTNÁ, Anna: Kohortní změny v koncentraci plodnosti v Česku a na Slovensku. [Changes in the Cohort Concentration of Fertility in Czech Republic and Slovakia]. Sociológia - Slovak Sociological Review 48(5) 2016: 474-499. Dostupné na: <http://www.sav.sk/journals/uploads/10051226Sprocha%20-%20zalomena%20opravene%20OK.pdf>

ŠPROCHA, Branislav, ŠŤASTNÁ, Anna, ŠÍDLO, Luděk: Bezdetnosť – nový fenomén v životných dráhach žien na Slovensku. [Childlessness – a New Phenomenon in the Life Courses of Women in Slovakia]. Sociológia - Slovak Sociological Review 49(5): 561-587. 2017 Dostupné na: http://www.sav.sk/journals/uploads/10191026Sprocha%20-%20zalomena_DEF.pdf

ŠŤASTNÁ, Anna: Druhé dítě v rodině - preference a hodnotové orientace českých žen. A Second Child in the Family - The Preferences and Values of Czech Women. Sociologický časopis/Czech Sociological Review 43(4) 2007: 281-303, dostupné na: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/c8b2c8d52ea00fd41c08c22789b04b52087e5cd1_511_07-4%20Stastna.pdf

VOSTATEK, Jaroslav: Děti, penze a pojistné, Fórum Sociální politiky 2/2015, citace: 20.9.2018, dostupné na: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/FSP_2015-02.pdf

Kontakt

Martin Holub

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.

Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7

E-mail: martin.holub@vupsv.cz